

Slovenska
filharmonija

*Filharmonični
festival*
8 *baročne
glasbe*
Januar 2023

*Dvorana Marjana Kozine
Slovenska filharmonija*

Nemir

*Filharmonični
festival*
**8 baročne
glasbe**
Januar 2023

*Dvorana Marjana Kozine
Slovenska filharmonija*

Nemir

20. januar 2023 ob 19.30

*Orkester
Slovenske filharmonije*

Federico Maria Sardelli
glasbeno vodstvo

Miran Kolbl *koncertni mojster*

Johann Anton Fils (1733–1760)

Simfonija št. 2 v g-molu, op. 2

Allegro - Andante - Allegro assai

Joseph Martin Kraus (1756–1792)

Uvertura iz scenske glasbe za tragedijo *Olympie*,
VB 29

Henri-Joseph Rigel (1741–1799)

Simfonija št. 4 v c-molu, op. 12

Allegro assai - Largo non troppo - Allegro spiritoso

Friderik II. Veliki (1712–1786)

Simfonija v D-duru za pastirsko igro *Il Ré Pastore*

Allegro - Andante - Allegro scherzando

Joseph Haydn (1732–1809)

Simfonija št. 96 v D-duru, »Čudež«

Adagio/Allegro - Andante - Menuet (Allegretto)/Trio -
Finale (Vivace assai)

Koncert snema in neposredno prenaša
program Ars - 3. program Radia Slovenija.

Angleški glasbeni zgodovinar Charles Burney je med obiskom v Mannheimu leta 1773 zapisal: »Tu sta se rodila crescendo in diminuendo, piano in forte pa sta se izkazala kot barvi, ki imata svoje odtenke – kakor v slikarstvu rdeča ali modra.« Sredi 18. stoletja je bil Mannheim pomembna glasbena prestolnica v takrat še necentralizirani Nemčiji. Odkar je palatinski vojvoda Karl Theodor leta 1743 tam ustanovil svoj dvor, je bilo mesto prav obsedeno z inovacijami. Vojvoda je spodbujal kulturno dejavnost in Mannheim, ki je bil nekoč predvsem utrdba, spremenil v pomembno umetniško središče. Zlata doba tamkajšnjega glasbenega življenja je trajala le dobra tri desetletja – do leta 1778, ko je Karl Teodor nasledil bavarskega volilnega kneza in svoj dvor preselil v München.

Vojvoda je bil izvrsten flavtist in je igral tudi violončelo. Ob večerih, kadar v gledališču njegove palače ni bilo predstave, je včasih nastopal na koncertih s prostim vstopom. V središču glasbenega življenja je bil njegov slavni orkester, ki ga je na vrhunsko raven pripeljal češki violinist Johann Stamitz. Kot koncertni mojster je vpeljal posebnosti, ki jih povezujemo z mannheimskim slogom, predvsem dinamične odtenke, naklonjenost kontrastom, pa tudi skrb za artikulacijo in lokovanje. V mannheimskem orkestru je delovalo več solistov in izvrstnih skladateljev kakor drugod po Evropi. Vojvoda je združil glasbenike različnega porekla in jih spodbujal tako, da jim je dovoljeval študij v Italiji in nastope v tujini. Mnogi so muzicirali drugod in njihova dela so izvajali v Parizu ali na Dunaju. Burney je zapisal: »To je četa generalov, ki so primerni tako za načrtovanje bitke kakor za boj.«

Med umetniki, ki jih je pritegnilo dinamično življenje na mannheimskem dvoru, je bilo več znanih violončelistov. Med prvimi, zaradi katerih se je Mannheim zapisal v zgodovino violončela, sta bila Italijan Innocenz Danzi in **Johann Anton Fils**. Fils je v mannheimskem orkestru deloval od svojega dvajsetega leta. Tako v rojstnem Eichstättu kakor v Mannheimu so njegov priimek dosledno zapisovali kot »Fils«, v objavljenih izdajah njegovih del pa prevladuje različica »Filtz«. Kakor Pergolesi je umrl pri komaj šestindvajsetih letih, a je njegov opus presenetljivo obsežen. Veliko njegovih del so objavili po njegovi smrti, kar lahko tolmačimo kot posebno priznanje. Na njegov slog so poleg Stamitzovih simfonij vplivale tudi opere mojstrov, kot sta Jommelli in Galuppi. To slišimo v spretno umeščenih crescendih, transparentni zasnovi, počasnem harmonskem ritmu, dolgih pedalnih tonih in rabi galantnih melodičnih vzorcev. Poleg tega je imel Fils rad nesimetrične fraze in melodije, ki spominjajo na ljudsko glasbo. Nekateri so se pritoževali, da v instrumentalni glasbi meša resni in komični slog, Christian Friedrich Daniel Schubart pa ga je v začetku 19. stoletja hvalil kot najboljšega simfoničnega skladatelja vseh časov.

Filsova prva glasbena publikacija je bila zbirka simfonij op. 1, ki je izšla v Parizu konec leta 1759 ali v začetku naslednjega leta. Kmalu po njegovi smrti marca 1760 ji je sledil cikel šestih simfonij op. 2. V njem najdemo **Simfonijo št. 2 v g-molu, op. 2**, ki je Filsova edina simfonija v molovski tonaliteti in danes ena njegovih najpogosteje izvajanih skladb. Nekoliko pozneje so izdali malce drugačno različico z dodanim menuetom in razširjeno zasedbo z dvema

flavtama, a ni mogoče ugotoviti, katera je bolj v skladu z avtorjevo voljo. V uvodnem in sklepnem stavku slutimo viharški slog, saj se občutene in spevne pasaže izmenjujejo z nemirnimi in virtuoznejšimi trenutki. Pogosti so tudi dinamični efekti, po kakršnih je slovel mannheimski orkester.

Joseph Martin Kraus se je rodil med Würzburgom in Darmstadtom ter glasbeno izobrazbo pridobil pri članih mannheimske kapele. Med študijem prava v Göttingenu je spoznal skupino viharških pisateljev in leta 1777 pod njihovim vplivom napisal eno redkih teoretičnih razprav, ki se posvečajo pomenu literarnih in filozofskih pogledov viharštva za glasbeno umetnost. Švedski kolega na univerzi ga je prepričal, da je odpotoval v Stockholm in poskusil dobiti zaposlitev na dvoru Gustava III. Po treh težavnih letih je Kraus postal član Kraljeve glasbene akademije in z opero *Proserpin* dobil službo pomočnika kapelnika na dvoru in v kraljevi operni hiši. Gustav III. ga je poslal na študijsko potovanje po Evropi, da bi raziskal najnovejše tokove v glasbenem gledališču. Prepotoval je vso Nemčijo, šel na Dunaj, v Italijo, Anglijo in Francijo ter spoznal skladatelje, kot sta Haydn in Gluck. Haydn je sodil, da ima Kraus edinstven glasbeni slog, in ga primerjal z Mozartom, Salierijem in Gluckom.

Konec leta 1786 se je Kraus vrnil v Stockholm in dve leti pozneje prevzel vodstvo kraljeve kapele, a na Švedskem nikoli ni dobil zasluženega priznanja kot skladatelj. Svojo najpomembnejšo opero, *Enej v Kartagini*, je komponiral kar desetletje, a so jo zaradi spletk izvedli šele sedem let po njegovi smrti pri

šestintridesetih. Njegovo glasbo so ponovno odkrili v 20. stoletju in danes velja za najpomembnejšega švedskega skladatelja med Johanom Helmichom Romanom in Franzem Berwaldom.

Poleg simfonij, komorne glasbe, oper, oratorijev in drugih vokalnih del je Kraus komponiral tudi scensko glasbo za gledališke predstave. Januarja 1792 so v Kraljevem gledališču v Stockholmu

Joseph Martin Kraus
Jakob Samuel Beck (?), 1775 (zasebna last)

uprizorili tragedijo **Olympie** Johana Henrika Kellgrena, švedsko priredbo Voltairovega istoimenskega dela, ki se konča z brezizhodnim zapletom in samomorom glavnih likov. Sprva so predstavo nameravali izvesti brez glasbe, a se je v mesecih pred premiero pokazalo, da bodo morali ponovno prestaviti Krausovo dolgo načrtovano opero o Eneju, zato so pri njem naročili uverturo, koračnico in več orkestrskih mediger. Uvertura je zasnovana v francoski tradiciji; slovesnemu uvodu s punktiranimi ritmi sledi nestrpen, skoraj brutalen viharški *Allegro* s sinkopami in tremoli, počasnejši sklepni odsek pa je podoben začetnemu. Glasba je dobra ilustracija Krausovega sloga in se lahko meri s podobnimi Gluckovimi ali Mozartovimi deli.

Henri-Joseph Rigel se je rodil v Wertheimu, le deset kilometrov vzhodno od Krausovega rojstnega Miltenberga. Menda je študiral pri Jommelliju v Stuttgartu in nato morda še pri članu mannheimske kapele Franzu Xaverju Richterju. Sredi šestdesetih let 18. stoletja se je preselil v Francijo in od leta 1768 živel v Parizu. Da bi ugodil Francozom, je iz svojega priimka Riegel začel izpuščati tretjo črko. Komponiral je sonate, kvartete, koncerte in simfonije ter se uveljavil kot eden najvidnejših pariških glasbenikov zadnje četrtine stoletja. Izreden uspeh je dosegel kot skladatelj oratorijev in njegov *Izhod iz Egipta* so v koncertnem ciklu Le Concert Spirituel izvedli kar sedemindvajsetkrat. Pozneje se je posvečal predvsem operi in komponiral za najpomembnejša pariška gledališča. V začetku osemdesetih let 18. stoletja je dobil

službo na Kraljevi pevski šoli in jo obdržal tudi po revoluciji, ko so ustanovo spremenili v konservatorij. Njegov sin Henri-Jan je pozneje postal Napoleonov osebni pianist.

V ciklu *Le Concert Spirituel* je februarja 1774 zazvenela Riglova prva simfonija. Njegova **Simfonija št. 4 v c-molu, op. 12**, je izšla še istega leta v zbirki šestih simfonij, ki jih je za tisk vrezala njegova žena. Uvodni stavek se začne nemirno in razburljivo, a besedo kmalu prevzamejo bolj všečne in skoraj sladkobne epizode. Glasba je zelo slikovita in ni si težko predstavljati, da se je avtor pozneje posvetil operi. Drugi stavek, *Largo non troppo*, pričara pastoralno razpoloženje z zibajočimi se tridobnimi ritmi, v sklepnem stavku pa se vrnejo tremoli in nemir z začetka.

Kronanje pruskega kralja **Friderika II. Velikega** leta 1740 je napovedalo razcvet glasbenega življenja v Berlinu. Dvorni orkester so začeli ustanavljati že konec 17. stoletja, a je Friderikov oče Friderik Viljem I. načrtno onemogočil njegov razvoj, da bi sinu preprečil pretesen stik s kulturo in ga vzgojil za vojaka. Rezultat njegovih prepovedi je bil drugačen od pričakovanega: Friderik je res postal izreden vojskovodja, a se je vse življenje navduševal tudi nad glasbo, literaturo in filozofijo. Pri šestnajstih se je začel učiti flavto pri Johannu Joachimu Quantzu in pozneje kot izvrsten flavtist pogosto koncertiral v svoji palači. Njegov koncertni mojster Franz Benda je pred smrtjo ocenil, da ga je spremljal na več kakor 10.000 koncertih. Charles Burney je opisal glasbeni večer, ki ga je doživel v Potsdamu leta 1772: »Njegovo

veličanstvo je izvajalo solistične parte nadvse natančno; nastavek je bil jasen in enakomeren, prsti briljantni, slog pa čist in preprost. Navdušila in celo presenetila me je urejena izvedba hitrih stavkov, pa tudi izraznost in občutenost v adagiu. Skratka, njegova igra je v marsičem preseгла vse, kar sem dotlej slišal od ljubiteljev glasbe in celo profesorjev.« Friderik je menda pogosto vadil zjutraj pred sestanki. Menil je, da ob igranju pozablja na glasbo in da takrat dobiva najboljše politične zamisli.

Vse Friderikove skladbe so nastale še pred sedemletno vojno (1756–1763) in obsegajo 121 sonat za flavto, štiri koncerte, več simfonij in nekaj krajših del. V sonatah in koncertih se je zgledoval

Osrednji salon oranžerije v palači Charlottenburg, kjer so leta 1747 izvedli pastirsko igro *Il Ré Pastore* Bakrorez, 1723 (Daniel Schneider, *Theatrum Europaeum*)

po Quantzu, v gledališki glasbi pa je sledil svojemu kapelniku Carlu Heinrichu Graunu. V orkestrskih skladbah je vmesne parte občasno prepuščal drugim, zato je njegovo glasbo včasih težko ločiti od tiste, ki so jo komponirali člani njegove kapele. **Simfonija za pastirsko igro »Il Ré Pastore«** je izšla leta 1743 v Nürnbergu kot samostojna skladba. Tisk je naročila Friderikova sestra Wilhelmine, da bi ga presenetila, ko bo prišel v Bayreuth. Štiri leta pozneje so skladbo izvedli v oranžeriji palače Charlottenburg kot uverturo za omenjeno igro, ki so ji takrat rekli serenada. Ohranili sta se tudi dve ariji, ki ju je Friderik napisal za to priložnost. Pastoralnemu ozračju dobro ustreza drugi stavek za dve flauti in preprosto enoglasno spremljavo višjih godal.

Joseph Haydn je bil kar tri desetletja tesno povezan s knezom Nikolajem Esterházyjem in je večino časa preživel v Železnem in v dvorcu Esterháza v Fertődu. Kot vodja dvorne kapele je skrbel za tamkajšnje glasbenike, komponiral komorno glasbo, simfonije in opere ter vodil izvedbe instrumentalne glasbe in oper. Njegovo dejavno, a nekoliko izolirano življenje se je spremenilo s knezovo smrtjo leta 1790. Obdržal je naziv kapelnika in plačilo, a je dobil občutno večjo svobodo. Sprejel je povabilo v London in tam priskrbel glasbo za koncerte, ki jih je organiziral nemški violinist Johann Peter Salomon. Uspeh je bil precejšen in Haydn je leta 1794 ponovno odpotoval v Anglijo. Zatem je prevzel nekatere izmed svojih nekdanjih dolžnosti v Železnem in zadnja leta preživel na Dunaju.

Haydn je v London prvič prišel 1. januarja 1791. Salomon je organiziral cikel dvanajstih abonmajskih koncertov na osrednjem londonskem koncertnem prizorišču Hanover Square Rooms, ki sta ga v drugi polovici sedemdesetih let 18. stoletja s svojimi koncerti uveljavila Johann Christian Bach in Carl Friedrich Abel. Po raznih preložitvah so prvi koncert s Haydnovo glasbo izvedli 11. marca in na njem je zazvenela njegova nova »velika uvertura«, nemara **Simfonija št. 96 v D-duru**, ki je vsekakor nastala za enega prvih koncertov v sezoni. Vzdevek »Čudež« je dobila po pripetljaju, ko so se poslušalci med ponovitvijo sklepnega stavka v želji, da bi videli Haydna, zgrnili iz sredine dvorane proti odru in se kakor po čudežu izognili težkemu lestencu, ki je padel s stropa. Menda je le nekaj ljudi dobilo manjše praske. Po začetnem strahu in začudenju so nekateri zaklicali: »Čudež! Čudež!« Zdaj prevladuje mnenje, da se je prigoda z lestencem pripetila šele februarja 1795, med Haydnovim drugim bivanjem v Londonu, ko so v Kraljevem gledališču izvajali njegovo *Simfonijo št. 102*, a ime se je prijelo skladbe na nocojšnjem sporedu.

Leta 1791 so izvedli le še eno iz skupine šestih Haydnovih »londonskih« simfonij, izvedbe preostalih pa so sledile naslednje leto. Cikel je dosegel senzacionalen uspeh. Že s prvega koncerta 11. marca so v časopisu poročali: »Morda še nikoli nismo doživeli bogatejše glasbene poslastice. Ni čudno, da je za duše, ki se jih dotakne glasba, Haydn predmet čaščenja in celo malikovanja, saj podobno kakor naš Shakespeare po mili volji prebuja in obvladuje čustva. Njegovo novo ‚veliko uverturo‘ [simfonijo] je vsako učeno uho razglasilo za sijajno skladbo. Zlasti prvi stavek po veličastni pa bogati raznoličnosti

Joseph Haydn v času, ko so izvedli njegovo *Simfonijo št. 96 v D-duru*
John Hoppner, 1791 ali 1792 (Kraljeva zbirka)

melodij in čustev presega vse, celo njegove druge stvaritve.« Navdušen je bil tudi Charles Burney: »Haydn je izvedbo nadzoroval izza klavirja. Pogled na slavnega skladatelja je občinstvo tako naelektril, da je vzbudil večjo pozornost in zadovoljstvo, kakor ju je dosegla instrumentalna glasba v Angliji kadarkoli dotlej. Ponovili so vse počasne stavke, kar se po mojem mnenju ni zgodilo še nikoli in v nobeni državi.«

Domen Marinčič

Foto: Michele Monasta

Federico Maria Sardelli

Federico Maria Sardelli, sicer flavtist, je ustanovitelj baročnega orkestra *Modo Antiquo*, s katerim kot solist in dirigent nastopa na festivalih po Evropi. Kot gostujočega dirigenta ga redno vabijo uveljavljeni orkestri, tudi Baročni orkester Državne akademije svete Cecilije, Orkester Gewandhaus iz Leipziga in Simfonični orkester iz Vancouvra. Dvakrat je bil nominiran za nagrado grammy – leta 1997 za zgoščenko Vivaldijeve glasbe *Concerti per molti istromenti* in leta 2000 za posnetek Corellijevih *Concertov grossov*.

Dirigiral je sodobne premiere vrste Vivaldijevih oper in pomembno prispeval k preporodu njegove glasbe: leta 2005 so pod njegovo taktirko v Rotterdamu premierno izvedli opero *Motezuma*, ki je zazvenela prvič po 270 letih, leta 2006 so v Teatro della Pergola v Firencah uprizorili opero *L'Atenaide*, leta 2012 na Festivalu Beaune pa dotlej neznano različico *Besnečega Orlanda*,

ki jo je odkril sam Sardelli. Leta 2007 ga je Peter Ryom, ki je znan kot avtor standardnega kataloga Vivaldijevih del (*Vivaldi Werkverzeichnis – RV*), povabil, da nadaljuje njegovo delo.

Federico Maria Sardelli je tudi slikar, graver in satirični pisatelj. Leta 2015 je objavil roman *L'affare Vivaldi*, ki je takoj po izidu postal velika uspešnica in dobil nagrado Comisso v kategoriji leposlovja.

Med njegovimi aktualnimi dirigentskimi projekti so gostovanje z Monteverdijevim *Orfejem* v Palmi de Mallorca, Cavallijeva opera *Kserks* na Festivalu Valle d'Itria v mestu Martina Franca, Lullyjeva pastorala *Akis in Galateja* na festivalu Maggio Musicale Fiorentino ter Händlovi operi *Tolomeo* v Badenskem državnem gledališču Karlsruhe in *Rinaldo* v Gledališču La Fenice v Benetkah.

*Filharmonični
festival*
**8 baročne
glasbe**
Januar 2023

*Dvorana Marjana Kozine
Slovenska filharmonija*

Bachova čudovita dela

27. januar 2023 ob 19.30

Predkoncertni pogovor ob 18.30

Zbor in Orkester

Slovenske filharmonije

Grete Pedersen *dirigentka*

Ana Dolžan *violina*

Matej Grahek *flavta*

Tomaž Sevšek *čembalo*

Spored: **J. S. Bach**

Več na: **www.filharmonija.si**

Johann Sebastian Bach je s svojo ustvarjalno veličino dal glasbeni umetnosti izjemen pečat. Brez njega si ne moremo predstavljati nadaljnjega toka glasbene zgodovine. Njegovo mojstrstvo se kaže v vseh kompozicijskih pristopih, ki jih je znal nadgraditi s simbolno kombinacijo tonov, števil in črk. Posebno globino dajejo njegovi glasbi teološke vsebine, zato ne preseneča, da veljajo Bachova dela za nekakšno glasbeno Biblijo, njegovi moteti pa za biser duhovne vokalne glasbe.

Na sklepnem koncertu festivala z naslovom **Bachova čudovita dela** bo Zbor in Orkester Slovenske filharmonije vodila norveška dirigentka Grete Pedersen, ki je dobrodošla gostja na mednarodnih glasbenih prizoriščih.

Nakup vstopnic:

Blagajna Slovenske filharmonije

Kongresni trg 10, Ljubljana
vsak delavnik od 11. do 13. in od 15. do 17. ure
ter uro pred koncertom

T +386 1 24 10 800, **E** info@filharmonija.si

Spletna prodaja:

<https://filharmonija.kupikarto.si/>

I. kategorija 25/20* EUR

II. kategorija 20/15* EUR

III. kategorija 11/9* EUR

* Popust za upokoјence, študente, dijake, alumne
in abonente Slovenske filharmonije

Slovenska filharmonija - Academia philharmonicorum

@slofilharmonija

Če želite prejemati redna e-obvestila o programu Slovenske filharmonije, sporočite svoj e-naslov na **info@filharmonija.si**.

Koncertni list Slovenske filharmonije
8. Filharmonični festival baročne glasbe

Nemir

Izdala: **Slovenska filharmonija**

Direktor Slovenske filharmonije in
umetniški vodja OSF: **Matej Šarc**

Umetniški vodja ZSF: **Gregor Klančič**

Avtor spremne besede: **Domen Marinčič**

Jezikovni pregled: **Tanja Svenšek**

Oblikovanje in prelom: **Vlado Trifkovič**

Ljubljana, januar 2023

Redakcija koncertnega lista je bila končana
18. januarja 2023.

ISSN 2350-5117

V sodelovanju s programom Ars – 3. programom Radia Slovenija.

SiolNET.

TAM TAM

DRUŽINA

**Slovenska filharmonija
Orkester Slovenske filharmonije
Zbor Slovenske filharmonije**

Kongresni trg 10
1000 Ljubljana
T +386 1 2410 800
E info@filharmonija.si
www.filharmonija.si

Ustanoviteljica Slovenske filharmonije je
Vlada Republike Slovenije.
Dejavnost Slovenske filharmonije financira
Ministrstvo za kulturo.